

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioan. Petri Maffei, Bergomatis, E Societate Iesv,
Historiarvm Indicarvm Libri XVI.**

Maffei, Giovanni Pietro

Antverpiae, 1605

Ioannis Tertii Lvsitaniae Regis Ad Proregem Indiae Literarvm exemplum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11473

Prorex amice: ego rex tibi multam salutem. Franciscu-
uerii vita, gesta que res, adeo salutaris exempli fuerit.
eas lucē edi palamque proponi ad gloriam Domini Des-
stri pertinere magnopere existimem. Cuius editionis
major autoritas fidesque sit, mado tibi plane, vt de prae-
ris omnibus viri illius actionibus, deque iis rebus, quas per-
sue adhuc viuente, siue defunctu, Dominus noster supra-
tura vires effecit, vbicumque testes idonei fuerint, tabulas
publicas seu instrumenta autentica conscribenda qua studio-
me cures, & ad me primo quoque tempore perferenda. Id erit
hi vehemeter gratum. Ac licet reru ipsaru dumtaxat tabulas im-
perauerim, tu nihilo minus efficies, vt ipsamet inquisitionis
publica monimenta recte atque ordine referatur. Inquisi-
tionis autem erit eiusmodi ratio, vt omnibus, istis in regionibus,
quicumque earum reru probe consciis extiterint, si de vita,
factis, moribusque Francisci, quibus in terris atque oppidis in-
delium fuerit, quid in iis gesserit, interrogati & iurati respon-
deant. Eius porro inquisitionis exemplum scriba relationis ipse
desumito, tuoque chirographo subscriptum, adhibito etiam Au-
ditore generali, coplicato ob signatoque: Tu deinde ad nos
id ipsum triplici via transmittito. Vhsipone. V. Kalen. Apr. 1556.
Regis epistola perlata in Indiam, ministri sedulo impo-
rata fecerunt, atque ita multa de Francisco Xauario ad Regem
probe coperta atque explorata miserunt, vt singula hoc loco
persequi nimis longum sit. Summatim nonnulla perstringam.
Xauius cum apud Comorinenses degeret, in Christiana do-
ctrina tradenda tenebat hanc regulam: Mane post preces ha-
rarias recitatas, puero vno comite, qui signum gestaret crucis,
vias oppidi circuibat, querens vbi na essent aegroti curandi,
vel mortui sepeliendi, vel infantes ad ultimum baptismo iurandi.
Si quid occurrebat eiusmodi, manibus oculisque subleuans
in caelum, elata voce concionatoris instar admodum pie pro-
nuntiabat Symbolum Apostolorum, vna cum Decalogo. Ad
eum statim magna vis hominum confluebat. Si pro aegrotis
neophyto faceret, vniuersam precationem Evangelio, sua
defuncto, Psalmodia funebri, siue mortuorum officio conde-
debat. Ad sextam ferme hora diei versatus in opere, quamquam
summa corporis defatigatione, nullum tamen intermittere
dies.

*Inquisi-
tionis de
vita Xa-
uery ra-
tio.*

*Regula
Xauiery
in tra-
denda
Comori-
nensibus
doctri-
na Chri-
stiana.*

diem, quin aliquid pueris è Catechismo explicaret. Inde vbi
 cibo se refecisset, Christianis omnibus copiam sui faciebat:
 quaestiones ipsorum nodosque dubitationu expediens, om-
 nia discordiarum semina tollens, pacemque concilians: cum
 etiã sub vesperã, atq; interdũ noctu sese in coetus hominum
 frequentiores concionabundus insereret. Augebant autẽ la-
 bore ac lassitudinem tum calores in iis regionibus maximi,
 tum summa viri paupertas, cuius ille semper adẽ studiosus
 fuit ac tenax, vt in tam crebris ac longis terra mariq; peregrina-
 tionib⁹ sine sacco & pera ambulare solitus fuerit. Quin
 etiã in vrbe Goa regio procuratori multa ad iter necessaria
 liberaliter offerẽti, instatiq; vt acciperet, omnino remisit, &
 non modò viatico prorsus nullo cõscendit, sed etiã impedi-
 mẽta nulla in nauẽ imposuit præter Breuiariũ, & aliud libel-
 lum, & superpellitium. In ipsa autem nauigatione precariõ
 victitabat, aliorũ benignitate sese sustẽtans. Iam verò Chri-
 stianos, quos in Comorini tractu Christo pepererat, à bar-
 barorũ Regũ & ceterorũ iniuriis defendebat egregiẽ, próq;
 iis & Christi religione tuẽda saepe sese obtulit in apertũ vitæ
 discrimen. Gens est in regno Bisnagã, quos Badagaas vocat.
 horum permagna manus cum ad neophytos diripiendos oc-
 cidendosque in regnum Trauancoris irrupisset, cognita re
 Xaverius ex alio quodã oppido, vbi tũ morabatur, Trauan-
 corẽ prouolat: nihilq; mortis metu perterritus, sumo animi
 ardore atq; cõstantia scelus hostiũ increpãs, in mediã Chri-
 stianorũ turbam vltro se coniiicit, vt ipsum reuerti reliquis
 parcerent. Quamquã alioqui sanẽ ipsius capiti assiduẽ penẽ
 tendebantur insidiã. itaque & à barbaris quibusdã aliquãdo
 conquisitus ad necem, arborem scandens, ibiq; pernoctans,
 manus eorũ effugit. Tanto autẽ desiderio flagrabat vniuer-
 sa barbariã ab interitu reuocandã, vt nullos labores vel pe-
 ricula subterfugeret, nullãq; ferẽ partẽ caperet quietis. Insu-
 la Mauri sunt vltra Malucũ. in iis ille versatus est omni pla-
 nẽ humano præsidio nudus, multis vndique cinctus veneni
 tedisq; periculis. quò ille cũ discedere pararet, nõ modò ab
 amicis frustra deterritus ac reuocatus est, sed etiã veneni
 multa remedia (cuius est vsus in iis insulis frequẽtissim⁹, atq;
 etiã idcirco multos iã annos sacerdote atq; pastore caruerat)
 sibi ab eisdẽ oblata, diuino magis quã humano fretus auxi-
 lio, cuncta repudiavit. Qua de profectioe precibusq; ami-
 corũ ipse in Lusitanã ad suos scripsit his verbis: Ego ipsorũ
 in me.

*Studiũ
 & culi⁹
 pauper-
 tatis.*

*Regnũ
 Bisna-
 gã.*

*Pericu-
 lorũ
 mortis-
 & con-
 tẽptus.*

*Insula
 Mauri.*

*Munerũ
 recusa-
 tio.*

in me beneuolentiæ ac studio ingentes egi gratias: sed et ipse mihi sollicitudinẽ struerem, ac multo magis ne quid mea spe in vno Deo penitus fixa ac locata remitterem: amicta, quæ mihi peramanter lactymantes donabant, omni reculaui, rogans eos, vt pro me Deũ obsecrare ne desisterent: eo veneni remedio nullum certius inuenire. Extrat de eadem profectioe eiusque difficultatibus, de terræ natura & inopia, ad Socios Romanos alia item ipsius epistola, cuius illa clausula est: Hęc ad vos eo scripsi, vt sciaris quanta sit in hisce insulis cœlestium solatiorum copia: namque omnia hæc pericula ac labores vnus Dei causa vltro suscepti, thesauri sit ingentibus referti spiritalibus gaudiis, ita vt hæc appropinqua facta & apposita prouincia sit ad oculorũ acie paucis annis & suauissimi fletus vbertate perdendam. Equidem in vita mea nec vlla vmquam animi tanta tamque perpetua voluptate sum affectus, quanta in his locis afficio: nec tam leuiter corporis vexationes, atque molestias pertuli: cum tamen hostes circa finitimi sint, incolæ ipsi non amicissimi, regio vero ita infelix & sterilis, non modò vt cunctis valetudinis aduersæ subsidiis, sed etiam consuetis alibi vitæ præfidiis ferè omnibus careat: sic prorsus, vt hæc mihi videantur insulæ diuinitæ spei veriùs appelladæ, quàm Mauri. Nec verò populi in his partibus desunt, (Iauaros vocat) qui posse hominem interficere, summæ beatitudinis instar putent, a quibus cum alii tum Christiani multi occiduntur.

*Iauari
populi
quàm
inhumanissimi.*

*Tolo oppido,
Christianorum
amplius
vixit
quinque
millia
facta anno
1547
Insule
Maluci
& Amboini.*

Tres menses apud eas nationes Xauerius posuit, partim Christianorum loca circumiēs, (quæ iam diu lustrauerat nemo, siue quòd absit ab India leucas à plus mille, siue quòd, quem præfulẽ habebant, ipsimet Insulani peremerant: partim etiam in barbaris conuertendis ad Dominũ ita multum, vt in vno duntaxat oppido Tolo, Christianorum omnis ætatis amplius viginti quinque millia ab ea facta fuisse dicuntur: idque anno post Christum natum circiter 1547. Nam et eo tempore is numerus per Socios, qui in opere successerunt, valde auctus esse credendus est. his rebus peractis, cum inteligeret Xauerius, quam vehementer insulæ Maluci & Amboini cultorum inopia laborarent, cessare nescius eò se contulit, ibiq; Christiana re præclare gesta, regnũ aliud petiit, in quo intra mensem hominũ plus decem millia ad cultum Christi perduxit, & significauit suis ipse litteris, sperare se eo anno plus centum millia Christianorum esse facturũ. Multis igitur

igitur in eo tractu institutis ecclesiis, quæ sacrosanctæ sedi apostolicæ Romanoque Pontifici obtemperant, & multiplicatur in dies, relictisque ad earum tutelam aliquot è Societate custodibus, ipse, quod aliis Indiæ locis mortales plurimos doctoribus destitutos in æternum perire intelligebat, reuersus in Indiam est. Iaponis regnum paucis illis annis aperuerant Lusitani, cuius incolæ sunt ingenii ac docilitatis laude præstantes. Id ille ubi didicit, nequaquam loci longinquitate deterritus, (abest enim id regnum ab vrbe Goa leucas plus mille) quamquã dissuadentibus cunctis, intèpestiuo ad nauigandum mari, nauigio barbarorum Sinarum sese commisit, difficiliq; ac periculosa nauigatione maritimam Iaponis urbem Cangoximam tenuit. Comitum habuerat Iaponum quandam Lusitanicæ linguæ peritum. Eo usus interprete, capta Christianæ religionis in Iaponicum sermonem trãstulit primum: deinde Christi Euangelium in iis terris inauditum promulgare, nec sanè frustra, aggressus est. Cangoximam cum neophytis aliquandiu moratus, ad magnam illam urbem perrexit Meacum, regni totius caput, leucas trecentas ab eo locopositam, Christi notitia nulla. Iter habuit in primis laboriosum atq; difficile. In viam se dedit Octobri mense, cum frigora in Iapone sæuire incipiunt, tanta niuium copia geluq; ut in siluis concretæ ex glacie moles passim ad instar trabium rigean. Mari non semel infesta pyratum loca trajecit, in infima nauium propter obscuritatem ac nouitatem nominis sui à nauis sæpe coniectus. Terra autem, ne erraret ignarus viarum, indigenas equites citato cursu prosequeretur, & quidem pedibus nudis, quod eo anni tempore flumina multa vadofu- perada sese crebro offerrent. Itaque sæpe niuium & algoris iniuria pedes intumescerent: sæpe etiã assidua sacrorum instrumentorum gestatione defatigatus, asperitate viæ fallente vestigia, concidebat. Nocte verò, aqua madidus, frigore famèq; cõfectus, cum ad hospitium perueniret, humana solatia nulla reperiebat: nam cœlestia illa ac diuina (credo) non deerant. In ipsis verò pagis, & oppidis, quã transibat, ad alias contumelia: & iurgia illud etiã accedebat, ut per plateas crebro lapidibus peteretur à pueris: nec tamè idcirco à sacrosanctæ fidei Catholicæ præconio desisteret. Meacum ut venit, omnia offendit bello tumultibusq; flagrantia. Itaque re infecta Cangoximam reuerti coactus est, Christianis aliquot in reditu factis. Annu circiter in Iapone versatus est: in Meacensi peregrina-

*Hominit
decem
milli
intra mē
sem ad
Christi
perdu.*

*Ecclesiæ
Indicæ
Romano
parent
Pontifi-
ci.*

*In Iapo-
nis reg-
num pro
ficiscitur
Xau-
rius.*

*Cangoxi-
ma Iapo-
nis
vrbs.*

*Euangeli-
um Chr-
sti Iapo-
nis tra-
mulga-
tur.*

*Meacum,
regni Iapo-
nis ca-
put.*

*Frigora
in Iapone
maxima*

*Ingentis
immeris
difficul-
tates.*

grinatione mēses quatuor posuit. Tū institutis ibi quocumque Sociis, qui ccepta promouerent, in alia regna discessit. Magnū verò nomē, magnā sibi venerationē apud Iaponios peperit, planē vt illū Europēis omnibus anteferrēt. tanta enim fuit vitæ morūmq; innocentia, vix vt in iis quisquā vel venialis noxæ maculā deprehenderit. quin etiā ea re aciebat illum à ceteris differre Sociis, quod illi sigillatim ad variis multorū interrogationes deinceps atq; ordine respōderēt, Xauerius, decē duodecimve maximē inter se diuersis propositis quæstionibus, vno eodēmq; respōso simul ita satisfaceret vniuersis, vt si eorū vnicuiq; separatim ac propriē respōdisset. Illa verò de Xauerii actis suprà humanas vires admirabilia celebrātur, quod variis temporibus in Iapone mutō quidā ac pedibus capto vsū linguæ & ingressū, surdo auditū, itē alteri surdo mutōve sanitate diuinitus reddidit. Atque hæc in Iapone. In Comorini autē regione dū ageret, nō solūm ægros cōplures à medicis desperatos morbo diuinitus liberauit, spiritusq; fugauit immundos, sed etiā mortuos reuocauit ad vitam. Iuuenis quidā obierat multis affinitate cōiunctus. hunc oppidani mortuū magnis clamoribus frequentes ad Xaueriū afferunt, quē ille manu apprehēsum viuētē erexit. idq; Goā constanti fama perlatū est. quo Xauerius etiā, cū non multo pōst rediisset, ad Didacū quendam magnæ auctoritatis virū diuertit. is cū rē gestā cognoscere de ipso Xauerio admodū cuperet, Cosmū Ioannē regni procuratorē inuitat, vt ambo simul id à Xauerio scisciterent. Cosmus pudore deterritus, rē ad ipsum Didacū rejicit. quæ ille recepta, paucis post diebus Xaueriū nomine cōpellens. Ad gloriam (inquit) ac laudē Domini, cedo magister Frānciscē, quidnā fuit illud de adolescente, quē defunctū in Comorini promontorio reuocasti. Ad ea verba Xauerius nimirum erubuit, hominēq; amplexatus, atque subridens, Iesu bone (ait) egōne vt mortuos excitauerim? O me nequā, iuuenem ad me, mortui specie, attulerant: iussus à me surgere nomine Dei surrexit: ea videlicet populo noua res visa. Hæc deinde Cosmo referens Didacus, Noli (inquit) dubitare, quin opidiuina iuuenem illum Xauerius reuera mortuum suscitauerit. Ibidem mulier Christiana ad Xauerium accedit, rogans vt ad nīlium suum vitā functum venire ne grauetur. Ille cōfiteri conuertit: pueri cadauer flexis genibus Deum precatus crucis signo lustrat: puer statim exsurgit in vitam, ac sanitate paffa.

*Gesta
quædam
Xauerii
admirabilia.
Muto,
surdo,
claudō,
ægris de
speratis,
sanitas
reduci-
ditur.*

*Mortui
ad
vitam
reuocantur.*

pristinam restitutus. Christiani qui aderant, miraculum exclamant: illos verò Xaverius obsecrat, rem vti silentio cōtegant.

Ex lapone decedens, nauem conscendit Lusitani cuiusdā, qui Colani præsidio præfuit. In ea nauigatione cū in oram Sinarum è regione Chinchei iam peruenissent, atrox & periculosa procella coorta, scapham, vnā cum duobus Mauris è nauali turba, retinaculo rupto, ex omnium oculis tanto impetu abripuit, vt paulo pōst ne è sommo quidē ipsius mali carchesio speculantibus appareret; tū verò ea deplorata, cursum prolequi nauæ decernūt. Id vbi sentit Xaverius, magistrum nauis ductorēque obsecrat, vt dolones, qui ob venti violentiam non erant omnino sublatis, demittant, & scapham expectent. Negare ductor primò, magnum esse affirmans in mora periculum: exiguo illo contracto velo, quo maris impetum fugerent, haustum iri nauigium fluctibus. Ad extremum tamē victus Xaverii precibus, submitti dolones imperat. Verūm vbi nihil profici ea re intelligūt nauæ, tumido præsertim ac sæuiente mari, vela rursus expediunt. Contra Xaverius niti, seridè affirmare scapham breui incolumem affuturam. Cū illi nihilo minùs desperata redolones erigerent, extēplo Xaverius ad proram accurrit, manuque antennis injecta, nautas per Christum Dominū eiusq; vulnera obtestatur, ne ex eo loco discedant: confidere se planè fore, vt par illud animarum, quæ Christianæ esse possent, Deo miserante, non interiret. His auditis nauæ denuo vela submitunt. Interea Antonius Dias Xaverii rogatu rudentes ascendērat, nihilque dispiciens, descendere iam parabat, cū illum adhuc paululum expectare Xaverius iubet, simulque ipse ad nauis marginem sublatis manibus se in preces effundit, nauarchum & ceteros bono animo iubet esse. Cū hæc maximè fierent, ecce tibi repente aduentans scapha conspicitur. Tum ad eam expectadam, cursumque facilius inhibēdum, nauis contra maris impetum in obliquum locatur; nec mora, duarum triumque horarum interuallo scapha neutram in partem declinans rectā ad onerariam appropinquat: cui cū funem eminus injicere paratē, nihil opus esse ait Xaverius, ipsam per se placidè ad onerariæ latus accessurā: itaq; factum est. Duo qui vehēbatur, in nauē accepti. scapha, quāquā minimè sedata tēpeltate, retinente nemine, tā diu stetit, quoad eā

Chincheum in Sinarum ora.

Mauri duo, fluctibus mirabiliter eropti, baptizantur.

nauæ ad onerariam religarunt. Mauri illi duo ad Christum deinde conuersi baptismo lustrantur. Res tota summa omnium admiratione animaduersa ac notata est.

*Prophe-
tia do-
num in
Xaue-
rio.
Mala-
ca.*

Fuit verò Xauerius vtrique ipsius etiam Prophetiæ dond conspicuus. multa post futura, multa longè remota prædixit, quæ humanitus sciri nullo pacto possent. Ex Iapone tendens Malacam, quingentarum amplius leucarum itinere, in portum Sinarum delatus, è Duartis Gammae oneraria in Didaci Pereriæ nauem transcendit: is, quòd Malacam in discessu ab hostibus circumuentam obsessamque reliquerat, nihilque postea de euentu rei cognouerat, percontari de Sinis magnopere cupiebat, num quid de Malacensi obsidione audissent. Simul etiam cura vectoribus in eius vrbs subfidium arma sedulo comparabat. quos ita sollicitos metu conspicatus Xauerius, iubet (idque sapius) sine cura esse, pro certo affirmans otium esse Malacæ. Idem Didacus eum animo suspensio metueret, ne omnes naues in Indiam Malaca soluisent, quòd bona iam pars idonea ad nauigandum tempestatis effluerat. Nihil est (inquit Xauerius illi) cur timeas. Antonium Pereriam etiam num reperiemus Malacæ, sublati ad velificandum antennis, nos ipso iam triduo præstolantè.

*Fretum
Sinca-
puranũ.*

Ad quem deinde Xauerius è freto Sincapurano passuum nonaginta millibus Malacam litteras de suo aduentu præmisit: quò simul atque peruentum est, omnia præsertim ut ille prædixerat, res Malacenses pacatas, Antonium Pereriam tertium iam diem profectioe parata ipsos opperientem inueniunt.

*Aceni
Iapo-
nis popu-
li belli-
cosa gens
Mala-
ca pir-
tum in-
uadunt.*

Simone Mello Malacæ præfecturam gerente, cum ibi Xauerius esset, Aceni, immanis ac bellicosa gens, celocibus ferè sexaginta, noctis silentio Malacæ portum inuecti, vonerarias, quæ in eo iactis anchoris stabant, inflammarent, atque diriperent, Baudensem nauem iam propè ceperant, cum Lusitani qui in oppido habitant, biremibus circiter quinque raptim instructis, decemque dierum duntaxat imposito commearu, intra decimum diem redire iussi, còjectos in fugam piratas ad Parlem vsque amnem ducentas ab vrbe leucas persequuntur. iamque mensem totum ultra finitum sibi temporis spatium absuerant, cum interea nullus de iis nuntius venerat Malacam. Quin etiam complures, ad explorandum linternas à præfecto dimissi, nihil omnino reculerant. Quo circa magna erat suspicio, male pugnatum esse: auxitque suspicionem rumor à Mauris

ris incolis dissipatus, nostros ab hostibus planè victos ac de-
 letos esse. Cùm mœsta atque afflicta eo metu ciuitas esset,
 matronæ etiam maritos vt mortuos effusè lugerent, in con-
 cionem populum Xauerius aduocat, & ad extremum, non-
 nullorum fidem in Christum requirens, & inconstantiam
 increpans: Sunt, inquit, in hoc cœtu cùm alii, tum mu-
 lieres quædam, quæ fortibus jactis, consultisque veneficis,
 persuasere sibi, classem nostram ab Acenis captam, mari-
 tōsque lugent. At vos fratres mei amicique, omni mœro-
 re deposito, exhilaramini, & gaudete vehementer: namque
 hodierna die fratres nostri pugnarunt, insignique de hosti-
 bus præda victoria cum optimis spoliis reuertuntur ad nos.
 Certo die (ipsumque notauit diem) adiuuante Domino in-
 columnes aderunt, non plus tribus è nostris aut quatuor in
 pugna desideratis. Proinde tantam victoriam Deo gratu-
 lantes semel orationem dominicam & salutationem ange-
 licam recitemus, iterumque pro iis qui vitam in certamine
 profuderunt. Hæc ille solita vultus orisque serenitate cùm
 perorasset, ingens omnium stupor & motus animi conse-
 quutus, tantaq; fuit de viri sanctitate auditorum opinio, vt
 nemo planè dubitauerit, quin illa Xauerius diuino afflatus
 spiritu verè pronuntiasset, cùm nec terra nec mari nuntii eo
 tempore ad urbem venissent, nec verò tam breui ex tam lō-
 ginq; regione venire potuissent. Eodem die sub vesperam
 in æde Mariæ Virginis in cliuo, separatim ad matres fami-
 lias verba fecit, ipsum nominatim definiens diem, quo die
 certum de suorum incolumitate ac victoria nuntium essent
 accepturæ. itaque factum est. Nuntium victores ipsi cū in-
 genti præda paulo pōst subsequuti, nauigiis, & myoparoni-
 bus, tormentis, apparatusque bellico, multis denique ex ho-
 stium numero captiuis adductis. Appropinquantē ad oppidū
 classi Xauerius vnā cum urbis præfecto & reliqua multitu-
 dine ad litrus obuiā prodit, signū crucifixi Christi Domini
 tenens: descendente ducem, cæterosque primarios gra-
 tulabundus amplectitur. In ea celebritate atque frequen-
 tia, Mellus urbis Præfectus quid paucis illis diebus de fug-
 gestu Xauerius dixerit, Classiariis publicè exponit. rei ge-
 stæ seriem cum Xauerii verbis ad amussim conuenire com-
 periunt. tantum denuo admirationis atque admurmura-
 tionis exortum, vt aliud ferè nihil per eos dies in o-
 re sermonēque omnium versaretur. Neque verò Mala-

*Malactis
 sibus vi-
 ctorem
 vaticini-
 natum est
 Xaueri-
 rium.*

consibus læta solum ac prospera, sed etiam aduersa tristiaq; vaticinatus est. Attenderunt eum sæpenumero quidam, cū pro concione solutos accusaret Malacensium mores, neglectamque iustitiam, imminetia vrbi mala pœnasque deprecantem eas, quibus deinde statim Malacenses affecti sunt. Proximo quippe anno Malaca ab Iais Mauris obsessa, & agri vastati. belli cladem contagiosa ac dira morbi lues excepit, qua per vniuersum grassata populū, perpetuis funcribus urbem propemodum exhaustit.

*Cladē
immi-
nentem
prædi-
cit.*

*Obsidio
nē Ma-
lacen-
sium di-
uinitus
cognos-
cit.*

*Absen-
tis
mors
sacrifi-
cātū re-
uelat-
ur.*

*Artifi-
cium
Xaue-
rii in sa-
nandis
hominū
vitiis.*

Idem Xaerius alias cū ad Chincheym Sinarum esset, Lusitanis qui ibidem aderant, repente, Deum (ait) pro fratribus nostris Malacensibus deprecemur, qui ab hostibus graui obsidione cincti opprimuntur, vōsque ad opem laborantibus ferendam nulla interposita mora contendite. Profecti, quo in statu Xaerius dixerat, rē Malacensem offendunt. In Maluci insulis missæ sacrificium facienti aperuit Dominus vita excessisse in Amboino insula, vico Tibi, Ioannem Darausium Lusitanum. Conuersus igitur ad populū oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darausius, qui erat in Amboino, extremum obiit diem: vos eū, quaeso, Deo Domino commendate. mirati qui audire, cœlitus id perfectum Xaerio statuunt, cū Maluco distaret Amboinus ducenta quadraginta millia passuum, nec per eos dies quicquam terra marive ex iis locis venisset. Spatio deinde interjecto dierum ferme duodecim, Ioannis Deiroi litteris cognitum est Darausium ea ipsa hora, qua Xaerius dixerat, e vita migrasse. Rursus in Amboino dum concionaretur, auditores iussit genibus nixos orationem dominicam recitare pro Didaco Egidio, qui Maluci eo ipso tempore animam ageret. quod ita fuisse paupibus deinde litterisq; e Maluco rescitum est.

Sed illa præsertim laude Xaerius præstitit, animos hominum à vitiis atque libidine ad virtutem pietatēq; traducendi. Urbis vicos tintinnabulo circumiēs pueros, quotquot poterat, Maurisq; sexus vtriusque conuocabat in templum: ibi post Catechismum peractum, verbis, ut poterat, e Lusitanico Mauricōque sermone mixtis, quærebat ex iis, quis nam concubinas haberet. quibus tres vel plures esse compererat, iis vnā, miscens imperio preces, demebat, satis esse reliquas inquitens. atque ita, subducens decimo vel vigesimo quoque die singulas, non antè desistebat, quam

qua-

cunctas omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouē circiter scorta cuidā paulatim detraxit. Quos flagitiis huiusmodi coopertos repererat, cum iis hac ratione utebatur & via: blandē primū & familiariter compellare, nihil in vultu seueritatis, nihil asperitatis in verbis ostendere, vltro etiam ad conuiuium semet offerre. vbi sese arcta cum iis & iucunda familiaritate coniunxerat, tum eos quōd veller denique perducebat, atque ita aggrediebatur ad alios, hoc maximē modo cōplures penē perditos à flagitiosa vitæ consuetudine reuocauit. vt Xauerius ab iis qui eū norunt, plus familiari sermone atque colloquiis, quā publicis ad populū concionibus profecisse iudicetur.

Victu fuit cultūque corporis tenuissimo; carnibus nō ferē, nisi si quando vt morem cōuiuis gereret, vesceretur. totum saepe biduum ac triduum vix vno panis obolo transigebat: vino autem abstinere maximē: cuius vas à Martino Alphonso Sosa cum aliis quibusdam donis sibi missum neq; gustauit, & pauperibus cuncta distribuit, in quos vbicunq; terrarū essent, quæ sibi donarentur ab aliis, erogabat. quieti id solummodo tribuebat, quod à quotidianis ex instituto muneribus otii superfuerat: vix autem horæ duæ trēsve ferme supererant: nec iis quidem planē utebatur, sed aliud agens, natura ipsa demū necessitate cogente cedebat somno. Obseruarunt eum saepe de industria quidam externi, cū in cubiculum se reciperet, obfirmato semper animo precatiōni insistentem, quoad somno oppressus, ac penē concidens, ad saxum pro cervicali recumberet. Christiana sacra cum Indicis insulis iā ferē omnibus impertisset, summa ope sibi enitendum putauit, vt eadem in amplissimam quoque illam Sinarum regionem inferret. Eam igitur ob causam ex Iapone reuersus in Indiam est, vt se ad hanc expeditionem pararet, nec, quamuis multis iter illud vel dissuadētib; vel etiam impedire (præsertim Malacæ) conātibus, de suscepta sententia potuit dimoueri. Insula est in ora Sinarum, quā Santianum appellant à continenti passuum millibus nonaginta, quo Lusitani morcatores ad negotia cum Sinis contrahenda comitant: nam Sinarum mediterranea penetrare aduenis capitale est. Eō Xauerius negotii ipse quoque sui causa cōtendit, nullis terrorib; cedere solitus, vbi Christiana res & animarum salus ageretur. Cū Sionio quodā, vt se Cātonii portus in litore exponat, emendicatis ad eam

Victus & cultus corporis qualis.

Somnus vix duarum vel trium horarū.

Saxum pro cervicali.

Santianum, Sinarum insula.

Xauerius in Sinarum regionē contendit.

Cantonii portus.

*Mori-
tur Xa-
uerius
Anno
1552.*

*Mira
Dei ope
ra circa
defun-
cti cor-
pore.*

*Ille-
sum ab
omni
tabe ho-
dieque
persistit
Xaverius
corpore
sua e-
pulis*

rem decidit aureis nummis trecentis, sed nimirum interea Xaverii laborum finis obrepserat; & qui sese in medio versari stadio rebatur adhuc, ad calcem, atque ad paratam victoribus a iusto iudice coronam gloriæ peruenerat insciens. Dum enim hæc maximè gerit, grauisissima opprimitur febris, ex qua paucis diebus est mortuus in eiusdem insulæ monte quodam deserto, summa rerum omnium inopia, sensibus animi ad extremum usque spiritum integris, verba illa sæpe intermortuis vocibus iterans, Miserere mei fili David, Iesu fili David miserere mei. item illa, Mater Dei memento mei, atque ita è mundi tempestatibus atque procellis ereptus, portum DEI beneficio tenuit, longè Cantonio tutiorem, quarto Nonas Decembris, anno Christi nati 1552, Indicæ verò suæ peregrinationis, undecimo. Corpus humatum amictu sacerdotali, viua calce, quod ipsemet iusserat, amici eo consilio contegunt, vt ossa nuda in Indiam deportent. Inde mense circiter tertio effodiunt: non modò non absumptum, sed etiam integris vestimētis, ea insuper auctum dote reperiunt, vt varios efflaret odores miræ suauitatis. Ac nihilo minùs in eadem calcis arca reconditum, in nauem imponunt: transuehuntque ex eo loco Malacā summa populū veneratione. sauiens autem per eos dies pestilentia in vrbe famēsque statim sedata est. Malaca denique (vt menses aliquot sepultum iacuit) Goam delatum est, magno utique nauarum bono: quippe ex multis certisque naufragii periculis, artemonis malo diffracto, ipsaq; oneraria bis per imprudentiam in Syrtes inuecta, eius implorato subsidio, cuius vehebant corpus, erepti sunt. Goam aduentanti vniuersa sese obuiam effudit ciuitas, ingentiq; pompa ac celebritate in D. Pauli templo depositum, inque omnium conspectu locatum per aliquot dies omnium ordinum viri feminæque religionis causa celebrarunt, & eo quidem concursu, vt ad arcendam ex æde multitudinem, arca inclusum terræ mandare necesse fuerit. vbi illa sum ab omni tabe hodieque persistens, non leui argumento indicat castimoniam viri, ac virginitatem, cui dant testimonium etiam ii, qui confessiones illius excipere soliti sunt. Hactenus de Xaverio, pro instituta operis breuitate, & angustiis temporis, multa pro illius meritis ac dignitate, perpauca. Nunc quoniam eiusdem præcipue ductu atque consilio Collegia Societatis IESV aliquot in illis partibus instituta sunt, ex quibus de-
inde

inde stationibus Evangelii causa diuersa ac remotissima Orientis loca Socii penetrarunt, sequitur vt de singulis aliquid breuiter dicendum esse videatur.

GOA INSVLA ET VRBS.

ATque vt à Goensi ducatur initium, quod in Asia fundatum est omnium primum, (distat autem à Lusitaniæ littoribus Goa, recta quidem linea, leucarū duo milia, consueta verò nauigatione, circiter quatuor) cum Ioannes tertius Lusitaniæ rex in vrbe Goa per amplas ædes, quæ D. Pauli vocatæ sunt, & vestigalibus certis instructas ideo comparasset, vt in iis aleretur proborum doctorumque hominum copia, qui in vnam barbarorum conuersionem toto pectore incumberent: Didacum quendam magnæ estimationis virum, piumque simul ac litteratum, vniuersæ procuratori proposuit. Is, vt primum Xauerius in ea loca delatus est, viri institutis vitæque ratione mirabiliter captus, factaque ex eo de reliquis coniectura, secum ipse statuit Societatem IESV maximè dignam esse, cui eiusmodi prouincia delegeretur, totamque rem per litteras cum Rege communicat. Rex, qui optimè de eo hominum ordine iam antè sentiret, haud grauatè concedit in eandem sententiam. Goanas ædes vnâ cum instrumento vestigalibusque confestim Societati attribuit, idque Collegiū nouis deinceps beneficiis liberalissimè cumulauit, auxitque, non Sociis solū, sed etiam neophytis nutriendis ampla decreta pecunia. Missi eò statim concionatores, Confessarii, doctores, & ceteri ad vsus domesticos necessarii. Versantur autem hoc tempore in eo contubernio (ex quo in cæteras Indiæ partes identidem supplementa mittuntur) Socii amplius centum: qui cum nulli rei dent operam, nisi Christianæ fidei propagandæ, tantis occupationibus distinentur, vt sæpe non nisi tres quatuorve ex omni numero domesticos intra parietes, & si quidem valetudine aduersa retenti, remaneant. neque verò, si multo plures eò mittantur, cunctis negotium desit. Theologiæ scholas habent, artiumque liberalium: nec humanioribus modò litteris, verum etiam Indicæ linguæ vsu exercètur, quo facilius, siue interpretis opera, Euangelii promulgatio sit. Eadem opera instituuntur etiã pueri amplius sexcenti è diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ,

Goensium in Asia fundatum Collegium, Lusitaniæ regis liberalitas & in signis pietas.

Goa, Socii amplius centum Christiana fidei propaganda dant operam.